

канд. психол. наук: спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / Ольга Ярославівна Шаюк. – Хмельницький, 2012. – 215 с.

9. Эриксон, Э. Идентичность : Юность и кризис / Эрик Эриксон ; пер. с англ. А. Д. Андреевой, А. М. Прихожана и др.. – М. : Прогресс, 2006. – 352 с.

УДК 37.053.6

Щербяк Ю. А.

д. пед. наук,
професор кафедри документознавства,
інформаційної діяльності та українознавства
ТНЕУ

СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ДІТЕЙ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

Суттєві зміни у світі щодо ставлення до дітей, ратифікація більшістю країн Конвенції ООН про права дитини, прийняття Закону України «Про охорону дитинства» (2001) [1] визначає охорону дитинства в Україні як стратегічний загальнонаціональний пріоритет з метою забезпечення реалізації прав дитини на життя, охорону здоров'я, освіту, соціальний захист та всебічний розвиток; встановлює основні засади державної політики у цій сфері. Ключовим завданням даного закону є розширення соціально-правових гарантій прав дітей, забезпечення фізичного, інтелектуального, культурного розвитку молодого покоління, стимулювання створення соціально-економічних і правових інститутів, спрямованих на захист прав та законних інтересів дитини в Україні.

- Незважаючи на посилення уваги до питань попередження соціального сирітства, тенденції до його зростання в Україні посилюються, а концепція суспільного виховання дітей, позбавлених батьківського піклування, на практиці залишається незмінною. Зокрема, залишаються поза увагою питання відповідності захисту дітей; розбудови нової концепції державної системи захисту дитинства, відповідно до потреб самої дитини; належного соціально-правового забезпечення всіх дітей, а не лише окремих «пільгових» категорій.
- На сьогодні в Україні є актуальною проблема створення належного соціально-правового забезпечення державної сімейної політики, яка могла б гарантувати кожній дитині вільний, нормативно-забезпечений розвиток особистості, адекватність процесу соціалізації, захист прав та законних інтересів, незалежно від місця народження дитини, національності, соціального статусу біологічних батьків, місця її фізичного перебування (у рідній сім'ї, прийомній сім'ї, або інтернаті).
- Пріоритетним напрямом соціально-правового захисту дітей має стати створення умов для появи нових соціальних інститутів, що змогли б задовольнити реалізувати інтереси дітей. До соціально-педагогічних умов забезпечення соціально-правового захисту дітей можна віднести [3]:
- сформованість соціально-правових знань у педагогів, які працюють з дітьми та передача цих знань дітям та їхнім батькам;

- інтеграція підходів у соціально-виховній роботі на принципах суб'єкт-суб'єктних взаємин;
- партнерська взаємодія різних інституцій, залучення дітей та підлітків до соціально-значущих правових дій тощо. Забезпечуючи соціально-правовий захист дітей, необхідно мати на увазі кардинальні умови, що впливають на ціле покоління людей. Зокрема, ментальність українського народу щодо захисту прав дітей, на формування якої мали вплив складні історичні умови.

Виходячи з вищезазначеного, основними завданнями соціально-правового захисту дитинства є [5]: психолого-педагогічна та юридична допомога; консультування неповнолітніх дітей та їхніх батьків; контроль за роботою дитячих установ різного типу; соціально-медична допомога дітям; інформаційно-правова допомога неповнолітнім з питань одержання професії, праце влаштування; реалізація культурних і потреб дозвілля дітей та молоді тощо.

Різні соціальні заходи, що проводяться в школі, позашкільних закладах, громаді складають систему соціально-правового захисту дітей. Формування соціально-правової захищеності дітей, задоволення потреб, інтересів, творчого потенціалу, їхня впевненість в успішне майбутнє під час професійного самовизначення є основним результатом цієї діяльності. Соціально-правовий захист дітей здійснюється за такими принципами [2]: рівність всіх дітей незалежно від походження, раси, стану здоров'я; повага права дитини на свободу думки, об'єднань і мирних зборів; пріоритет дитячих інтересів над іншими; інтеграція зусиль усіх соціальних інститутів, що покликані захищати права дітей та здійснення колективного аналізу, моделювання щодо здійснення соціально-правового захисту дітей; гуманність у ставленні до дитини тощо.

Основу нормативно-правової бази для проведення професійної соціально-педагогічної діяльності з конкретною групою дітей, наприклад, з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, складають Закони України «Про охорону дитинства», «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю», «Про соціальні послуги», «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей», «Про забезпечення організаційно-правових засад соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» та інші документи, в яких визначено необхідні умови для створення прийомної сім'ї, дитячого будинку сімейного типу, порядок взаємодії між службами дітей, сім'ї та молоді, службами у справах дитини; порядок здійснення соціального супроводу прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу тощо.

Первинною установою для здійснення соціального захисту неповнолітніх, їхньої соціальної реабілітації, психологічної та медичної допомоги є притулки для неповнолітніх, де вирішується подальша доля дітей вулиці, які сюди потрапили. Відповідно до Закону України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» притулок для неповнолітніх Служби у справах неповнолітніх місцевої державної адміністрації - це заклад соціального захисту дітей віком від 3 до 18 років, створений для перебування у ньому неповнолітніх протягом часу, необхідного для їхнього подальшого влаштування, але не більше як 90 діб.

Основними завданнями притулку є:

- соціальний захист позбавлених сімейного виховання неповнолітніх, які опинилися в складних житлово-побутових умовах, залишили заклади освіти;
- створення належних житлово-побутових і психолого-педагогічних умов для забезпечення нормальної життєдіяльності неповнолітніх, надання їм можливості для навчання, праці та відпочинку.

Робота соціального педагога (практичного психолога) в притулку для неповнолітніх здійснюється за такими основними напрямками: діагностична, корекційна та профілактично-виховна. Під час здійснення діагностичної діяльності соціальний педагог виявляє проблеми безпритульних дітей, їхні індивідуальні особливості, що необхідно для адекватного здійснення корекційної та профілактично-виховної роботи. Провідною метою соціально-педагогічної роботи з неповнолітніми в притулку є повернення дітей в сім'ю, тому соціальному педагогу необхідно проаналізувати ситуацію у рідній сім'ї дитини та докласти зусиль, щоб дитина могла повернутися туди назад. Водночас, у разі неможливості повернення дитини в сім'ю, соціальний педагог має допомогти дитині влаштуватися у прийомну сім'ю або виховний заклад. За такого підходу, притулки для неповнолітніх відіграють допоміжну роль, коли дитину готують до входження у нову сім'ю.

Аналіз нормативно-правової бази сфери захисту дитинства, засвідчив її декларативне спрямування на фіксацію недоліків у державній політиці та визначенні організаційних заходів на їх подолання, тобто демонструється видимість того, що питання розглядаються, але дієвих практичних рішень немає, а формальне визначення організаційних заходів - ніяких позитивних змін щодо розв'язання цієї проблеми не зробить.

В свою чергу аналізуючи дане питання пропонуємо знайти шляхи покращення ефективності їх вирішення. Шляхом формулювання наступних рекомендацій хочемо звернути увагу на ті напрямки соціальної політики держави щодо підтримки і захисту дітей, які потребують найбільшої уваги і підлягають негайному реформуванню.

1. Забезпечити ефективний перерозподіл функцій після адміністративної реформи серед органів центральної та місцевої влади та координацію дій для повного забезпечення виконання обов'язків держави щодо прав дитини.
2. Відновити роботу Міжвідомчої комісії з питань охорони дитинства. Оновити її склад, включивши до неї представників громадських організацій, що займаються захистом прав дитини в Україні. Проводити регулярні засідання Міжвідомчої комісії з питань охорони дитинства.
3. Розробити механізм включення дітей у процес прийняття рішень із питань, що стосуються охорони дитинства, захисту прав дітей. В тому числі розробити механізм врахування думки дитини у вирішенні питань, що стосуються самих дітей.
4. Передбачити та забезпечити достатнє фінансування із Державного бюджету на забезпечення дітей-інвалідів та тяжкохворих дітей ліками, медичними препаратами, реабілітаційними послугами, імунопрофілактикою тощо.
5. Провести широку інформаційно-просвітницьку кампанію серед населення України щодо необхідності скасування таємниці усиновлення та включити у програми підтримки для батьків-усиновлювачів питання, пов'язані із таємницею усиновлення

6. Проводити широкі інформаційні кампанії щодо прав дітей, підтримувати роботу Національної «гарячої лінії» з прав дітей.

Отже, соціально-правовий захист дітей представляє систему заходів та гарантій, що спрямовані на виявлення, попередження та нейтралізацію впливів негативних чинників на життєдіяльність дитини; це комплекс взаємодії державних закладів та недержавних організацій щодо законодавчого і соціального закріплення прав дітей, в основу яких покладено пріоритет дитини, гарантування їй особистих та соціальних прав, охорону законних прав і свобод, дотримання гідних умов їхнього життя.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Закон України «Про охорону дитинства» // Педагогіка і психологія професійної освіти. - 2001. - № 1.
2. Закон України «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю» / Відомості Верховної Ради (ВВР). - 2001. - № 42.
3. Ковчина І. М. Підготовка студентів до соціально-правового захисту особистості: Навч.-метод. посібник. / За заг. ред. А. Й. Капської. - К. : НАУ, 2005. - 196 с.
4. Соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування / І. В. Пеша. - К., 2000. - 87 с.
5. Енциклопедія правового захисту неповнолітніх / Н. В. Шость, М. К. Козир, О. М. Ситнік. - К. : 1997.

УДК 159.9.01 : 159.923

Ященко Е. М.

к.пед.н., доцент кафедри
психологічних та педагогічних
дисциплін ЮФ ТНЕУ

ПРОЩЕННЯ ЯК ЗРІЛИЙ РІВЕНЬ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАХИСТУ ОСОБИСТОСТІ

Сучасні зміни у соціально-економічному житті країни вимагають пошуку нових підходів до проблем особистісних ресурсів стресоподолання та психологічного захисту людини. Вивчення захисних механізмів в практичній площині уможлиблює розуміння особливостей функціонування адаптаційних можливостей особистості в умовах стресу, що є надзвичайно актуальною проблемою в Україні сьогодні.

Аналіз наукової літератури свідчить про те, що у зарубіжній та вітчизняній психології є велика інформаційна база теоретичного та емпіричного матеріалу, що, з одного боку, виявляє сутнісний зміст та концепції психологічного захисту, з іншого, фокусує увагу на суперечливості даного феномену (Г.Блюм, Д.Вайлант, Ф.Василюк, В.Бассін, Г.Блюм, В.Журбін, Р.Плутчик, Є.Романов, Ю.Савенко). Також змістовну характеристику психологічного захисту вчені зводять здебільшого до захисних механізмів психіки, єдиної класифікації яких досі не презентовано.

Відомим є визначення поняття «психологічного захисту» у психоаналізі, що означає способи захисту свого Я від травмуючих подій, явищ, переживань,